

УДК 338.23:330.341.424

Юрій Кіндзерський (Україна)

JEL classification: O25, O14, L52, L60,
Q56**Юрій КИНДЗЕРСЬКИЙ***доктор економічних наук, старший науковий співробітник,**провідний науковий співробітник,**відділ економічного зростання та**структурних змін в економіці,**Державна установа «Інститут економіки**та прогнозування НАН України», Україна***E-mail: vkpp@ukr.net****<https://orcid.org/0000-0002-4432-6526>****<https://publons.com/researcher/3330112/yurii-kindzerskyi/>**

© Юрій Кіндзерський, 2020

Отримано: 16.01.2020 р.

Прорецензовано: 13.02.2020 р.

Рекомендовано до друку: 26.02.2020 р.

Опубліковано: 28.02.2020 р.

Ця стаття розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0, яка дозволяє необмежене повторне використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії, за умови правильного цитування оригінальної роботи.

ПОЛІТИКА ІНКЛЮЗИВНОЇ ТА СТАЛОЇ ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ: ВИКЛИКИ ТА ПРІОРИТЕТИ РЕАЛІЗАЦІЇ

АНОТАЦІЯ

Вступ. Подолання явищ деіндустріалізації та структурної деградації економіки України має здійснюватися на основі розроблення та реалізації державної структурної та промислової політики з огляду на необхідність досягнення Цілей сталого розвитку країни та відповідного їм переходу економіки на рейки інклюзивного та сталого індустріального розвитку.

Мета. Проаналізувати ключові виклики перед промисловістю України та запропонувати напрями формування вітчизняної політики інклюзивної та сталої індустріалізації.

Результати. Проаналізовано ключові показники розвитку української промисловості у порівнянні з окремими індустріально розвиненими країнами. Акцентовано увагу на невідповідності процесів індустріальних перетворень в нашій країні світовим тенденціям і напрямам інклюзивного та сталого індустріального розвитку, визначених Лімською декларацією ЮНІДО, зокрема у контексті динаміки і структури виробництва та експорту, технологічності, необхідності підвищення продуктивності праці і доходів населення, наближення до соціальної інклюзивності і справедливого розподілу отриманих благ, переведення виробництва на рейки екологічної безпечності. Окреслено ключові вади державної економічної політики, що зумовили негативні тенденції. Звернуто увагу на фактичну відмову держави від промислової політики, як у «вертикальному», так і у «горизонтальному» її варіантах, підміну структурної політики дерегуляцією і орієнтацією на формальні поліпшення позицій країни у міжнародних рейтингах на фоні подальшого погіршення економічної ситуації. Показано інституційні викривлення, що зумовили несправедливий розподіл багатства країни та виникнення вітчизняних особливостей явища короткостроковості у прийнятті державних і корпоративних рішень. Запропоновано модель та основні напрями політики інклюзивної та сталої індустріалізації. В її основу закладено принцип дуалістичного поєднання засобів «вертикальної» та «горизонтальної» промислової політики, окреслено пріоритетні напрями розвитку вітчизняної промисловості, виходячи з можливої спеціалізації країни та наявних загроз і викликів, що стоять перед нею. Акцентовано ключову роль держави у цьому процесі і зроблено висновок про необхідність її перетворення на «державу розвитку», чия діяльність відповідатиме інтересам усього населення країни, а державна власність має розглядатися як ефективний засіб для відродження виробництва і створення «ефекту сумарної причинності» інклюзивної індустріалізації та досягнення соціальної справедливості.

Кіндзерський, Ю. Політика інклюзивної та сталої індустріалізації в Україні: виклики та пріоритети реалізації. *Економічний аналіз*. 2020. Том 30. № 1. Частина 1. С. 105-117.

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2020.01.01.105>

Ключові слова: сталий розвиток; структурна політика; інклюзивна індустріалізація.

UDC 338.23:330.341.424

Yurii Kindzers'kyi (Ukraine)

JEL classification: O25, O14, L52, L60,
Q56

Yurii KINDZERS'KYI

Doctor of Sciences (Economics),
Senior Researcher,
Leading Researcher,
Department of Economic Growth And Structural
Changes In The Economy,
Institute for Economics and Forecasting of the
NAS of Ukraine, Ukraine

E-mail: vkpp@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-4432-6526><https://publons.com/researcher/3330112/yurii-kindzerskyi/>

© Yurii Kindzers'kyi, 2020

Received: 16.01.2020

Revised: 13.02.2020

Accepted: 26.02.2020

Online publication date: 28.02.2020

This is an Open Access article, distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 license, which permits unrestricted re-use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

POLICY OF INCLUSIVE AND SUSTAINABLE INDUSTRIALIZATION: THE CHALLENGES AND PRIORITIES OF IMPLEMENTATION

ABSTRACT

Introduction. Overcoming the phenomena of de-industrialization and structural degradation of the Ukrainian economy should be based on the development and implementation of structural and industrial policies, given the need to achieve the Sustainable Development Goals of the country and the corresponding transition of the economy to the tracks of inclusive and sustainable industrial development.

Purpose. To analyze the key challenges facing the Ukrainian industry and propose directions for shaping national policies for inclusive and sustainable industrialization.

Results. Key indices of development of the Ukrainian industry in comparison with some industrially developed countries are analyzed. Emphasis is placed on the inconsistency of industrial transformation processes in our country with the world trends and trends of inclusive and sustainable industrial development, defined by the Lima Declaration of UNIDO's, in particular in the context of the dynamics and structure of production and export, technological level, the need to improve labor productivity and income of the population, approximation to social inclusivity and fair distribution of national wealth, the transfer of production to environmental safety rails. The key defects of the state economic policy which led to negative tendencies are outlined. Attention is drawn to the actual refusal of the state from industrial policy, both in the "vertical" and "horizontal" variants of it, the replacement of structural policy by deregulation and orientation to the formal improvement of the country's positions in international ratings with further deterioration of the economic situation. The institutional distortions that led to the unfair distribution of the country's wealth and the emergence of domestic peculiarities of the short-terminism phenomenon in state and corporate decision-making are shown. The model and main directions of the policy of inclusive and sustainable industrialization are offered. It is based on the principle of dualistic combination of means of "vertical" and "horizontal" industrial policy, outlines priority directions of development of domestic industry, based on the possible specialization of the country and the existing threats and challenges. The key role of the state in this process is emphasized and the conclusion is made about the necessity of its transformation into a "developmental state", whose activity will be subordinate to the interest of the whole population of the country, and public property should be considered as an effective means for reviving production and creating the "total causality effect" of inclusive industrialization and achievement social justice.

Kindzers'kyi, Yu. (2020). Policy of inclusive and sustainable industrialization: the challenges and priorities of implementation. *Economic analysis*, 30 (1, Part 1), 105-117.

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2020.01.01.105>**Keywords:** sustainable development; structural policy; inclusive industrialization.

Вступ

Економічні процеси в промисловості України впродовж останніх трьох десятиліть різко не збігалися із напрямками досягнення інклюзивного та сталого індустріального розвитку, визначених Лімською декларацією ЮНІДО [1], ні з точки зору ознак всеохоплюючої індустріалізації та підвищення продуктивності праці і доходів населення, ні з точки зору наближення до соціальної інклюзивності при створенні галузю відповідних матеріальних благ і справедливому розподілі отриманих нею доходів, ні з точки зору переведення виробництва на рейки екологічної безпечності і мінімізації шкоди довкіллю від ведення промислової діяльності. На противагу іншим країнам, які за цей період в разі збільшили обсяги виробництва продукції та доданої вартості, Україна чи не єдина у світі, яка не спромоглася піднятися вище показників 1990 р., перетворившись в малу, відкриту, сировинну і низько технологічну економіку [2, с. 204].

Саме тому проблема винайдення і впровадження моделі державної політики проведення ефективних індустріальних трансформацій не втрачає своєї актуальності і представляє чималий інтерес для досліджень. Серед робіт вітчизняних науковців, присвячених вивченню цих питань варто назвати фундаментальні праці В. Сіденка [3], Ю. Залознової [4], В. Вишневського та Л. Збаразької [5], М. Кизима та В. Хаустової [6–8], О. Саліхової [9], С. Іщук [10] та ін. Водночас, поле для досліджень індустріальних проблем розвитку України залишається невичерпним. Зокрема у світлі Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, затверджених відповідним Указом Президента України [11], потребують додаткового вивчення можливості досягнення країною всеохоплюючої (інклюзивної) і сталої індустріалізації, як однієї з затверджених цілей.

Мета статті

Проаналізувати ключові виклики перед промисловістю України та запропонувати напрями формування вітчизняної політики інклюзивної та сталої індустріалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження

Досягнення переважної більшості ЦСР ООН [12], дотримання яких передбачено вищезгаданим Указом Президента України, напряму залежить від розбудови індустріальної складової економіки і без неї не зможе відбутися в принципі. Саме з розбудовою високотехнологічного, «розумного» і «зеленого» промислового виробництва слід пов'язувати подолання проблем світової бідності і колосального майнового розшарування населення,

голоду, забезпечення високого рівня охорони здоров'я, подолання негативних наслідків змін клімату та екосистем. Саме через розвиток означеного виробництва людство отримає недорогі і чисті джерела енергії, створить кожному достойне робоче місце, умови праці та її гідну оплату. Саме така промисловість визначає потребу в отриманні людиною якісної освіти і зумовлює її високі доходи у майбутньому, що дає поштовх для розвитку системи освіти і здобуття нових знань і навичок. Не викликає сумніву, що матеріальною основою розбудови інфраструктури є промислова продукція, а відповідальне безвідходне і ресурсно-заощадливе споживання і виробництво безпосередньо лежать у площині винайдення нових більш ефективних форм організації бізнесу та видів промислової діяльності [13, с. 16-17].

Водночас процеси, що відбувалися в промисловості України, не мали ознак сталості та інклюзивності. На тлі загальносвітової тенденції зменшення внеску промисловості у створення ВВП при збереженні позитивної динаміки нарощування обсягів її випуску, в Україні промислове виробництво скоротилося і у відносному до ВВП, і в абсолютному вимірі. За даними Держстату України та ЮНІДО, порівняно з 1990 р. індекс виробництва становив 72,3% у 2019 р., а доданої вартості переробної промисловості (manufacturing value added – MVA) – 39,5% у 2018 р.

За ключовими показниками розвитку промисловості відповідно до дев'ятої цілі сталого розвитку ООН Україна опинилась далеко позаду від першої п'ятірки країн за індексом індустріальної конкурентоспроможності ЮНІДО (у 2019 р. – це Німеччина, Японія, Китай, Корея, США)¹, країн-сусідів Україні, що продемонстрували стрімке індустріальне піднесення протягом останніх десятиліть (Польща, Туреччина), та країн-лідерів за індексом інклюзивного розвитку Світового економічного форуму (у 2018 р. – Норвегія). Частка MVA у ВВП України у 2018 р. становила 10,7%, що було вдвічі менше ніж в Німеччині та Японії, втричі – ніж в Китаї та Кореї (табл. 1). У розрахунку на душу населення MVA в Україні становила у 2018 р. лише 319 дол. США, або в 30 разів менше ніж в Німеччині та Японії, в 25 разів менше ніж в Кореї, в 20 разів – в Норвегії, США та Польщі, в 8 разів – в Туреччині та Китаї.

¹ Моніторинг ключових індикаторів розвитку переробної промисловості країн відповідно до дев'ятої цілі сталого розвитку ООН, а також рейтинг країн за індексом індустріальної конкурентоспроможності представлений у відповідних розділах статистичного порталу ЮНІДО: «Monitoring the SDG9» (<https://stat.unido.org/SDG/>); «Competitive Industrial Performance Index» (<https://stat.unido.org/cip/>).

Таблиця 1. Окремі індикатори розвитку переробної промисловості окремих країн і України у 2018 р.

	Німеччина	Японія	Китай	Корея	США	Польща	Туреччина	Норвегія	Україна
Позиція країни у рейтингу індустріальної конкурентоспроможності ЮНІДО, 2019 р. *	1	2	3	4	5	23	28	36	67
Позиція країни у рейтингу інклюзивного розвитку Світового економічного форуму, 2018 р. **	12ad	24ad	26em	16ad	23ad	5em	16em	1ad	49em
Додана вартість переробної промисловості у ВВП, %	21,4	21,2	31,1	28,8	11,4	18,8	16,5	6,4	10,7
Додана вартість переробної промисловості на душу населення, дол. США, у цінах 2010 р.	10268	10366	2383	7769	6200	3082	2514	5905	319
Експорт переробної промисловості у загальному експорті, %	90,0	90,0	96,0	97,0	74,0	89,0	86,0	30,0	71,0
Експорт переробної промисловості на душу населення, дол. США, у цінах 2010 р.	15884	4926	1547	10962	2966	5153	1669,4	5682,3	695,0
Додана вартість середньо- і високотехнологічного секторів у загальній доданій вартості переробної промисловості, %	61,5	57,0	41,5	63,0	47,0	34,0	32,0	43,0	29,0
Експорт середньо- і високотехнологічних секторів у загальному експорті переробної промисловості, %	74,0	81,0	60,0	75,0	64,0	55,0	45,0	48,0	35,0

Примітки:

* *Competitive Industrial Performance Index 2019, UNIDO*. URL: <https://stat.unido.org/cip/>.

** *The Inclusive Development Index 2018, World Economic Forum* (ad – за рейтингом для розвинених економік (Advanced Economies), em – за рейтингом для країн з ринковими економіками, що формуються (Emerging Economies)). URL: <https://www.weforum.org/reports/the-inclusive-development-index-2018>.

Джерело: UNIDO Statistics Data Portal / Monitoring the SDG9. URL: <https://stat.unido.org/SDG>.

З перелічених країн Китай, Польща, Корея і Туреччина продемонстрували справжній індустріальний прорив впродовж 1990-2018 рр., збільшивши обсяги доданої вартості переробки в 17, 10, 6 та 4 рази відповідно, тоді як Україна, навпаки, показала "індустріальне провалля" (рис. 1).

Серед названих країн Україна має найнижчу частку середньо- і високотехнологічних виробництв у доданій вартості переробної промисловості – у 2018 р. вона становила 29%, тоді як в Німеччині, Японії і Кореї показник був вдвічі вищим (61,5, 57 і 63 %). Це свідчить про технологічну і структурну відсталість вітчизняного виробництва. Найбільшу частку у ньому у 2015 р. посідало виробництво харчових продуктів – 22,4%, тоді як машинобудування мало втричі менші розміри, – 6,5%. В Німеччині, Японії, Кореї це співвідношення було протилежним – 8,8, 9,9 та 6% проти 42,5 36,6 та 42,7% (табл. 2).

Серед названих країн Україна має найнижчу частку середньо- і високотехнологічних виробництв

у доданій вартості переробної промисловості – у 2018 р. вона становила 29%, тоді як в Німеччині, Японії і Кореї показник був вдвічі вищим (61,5, 57 і 63 %). Це свідчить про технологічну і структурну відсталість вітчизняного виробництва. Найбільшу частку у ньому у 2015 р. посідало виробництво харчових продуктів – 22,4%, тоді як машинобудування мало втричі менші розміри, – 6,5%. В Німеччині, Японії, Кореї це співвідношення було протилежним – 8,8, 9,9 та 6% проти 42,5 36,6 та 42,7% (табл. 2).

Структура вітчизняного експорту вказує на чітку "аграризацію" економіки нашої країни. Його основною статтею стали продукти харчування та живі тварини, до 2018 р. їх частка збільшилась в п'ятеро від показника 2000 р. – до 24,4% проти 5,5% (табл. 3). В індустріально розвинених країнах цей показник у 2018 р. був суттєво менше, наприклад, в Німеччині – в 5 разів (4,3%), в Японії – в 30 разів (0,77%), в Кореї – в 25 разів (0,94%).

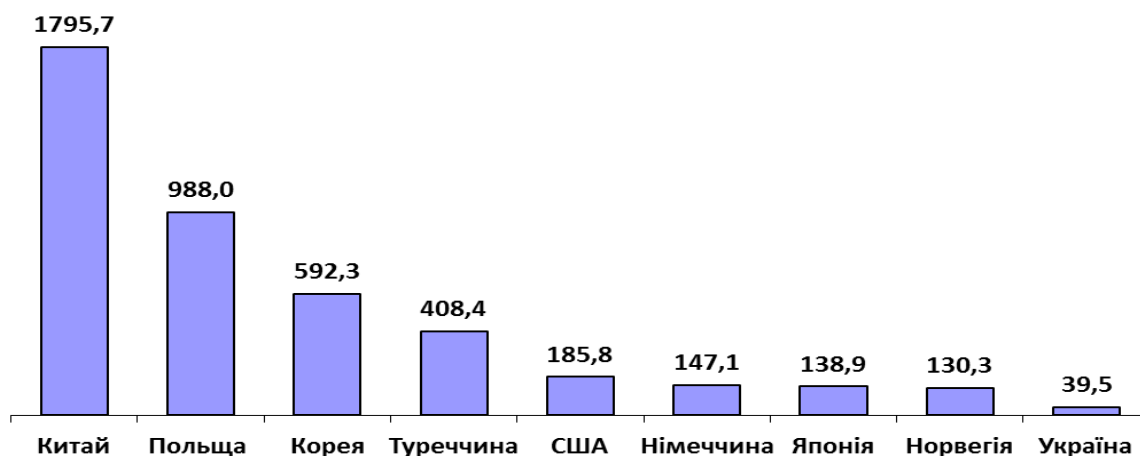

Рис. 1. Індекс доданої вартості переробної промисловості в окремих країнах і в Україні, 2018 р. до 1990 р., відсотків.

Джерело: розраховано за даними ЮНІДО. URL: <https://stat.unido.org>.

Таблиця 2. Структура промислового виробництва в окремих країнах і в Україні за видами діяльності у 2015 р., відсотків у загальному обсязі *

Вид діяльності за розділами і групами згідно з ISIC-4	Німеччина	Японія	Корея	Україна
Промисловість (B+C+D+E)	100,0	100,0	100,0	100,0
Добувна промисловість [B]	0,6	0,2	0,2	10,8
Переробна промисловість [C]	90,1	89,8	93,1	64,1
Харчові продукти (10-12)	8,8	9,9	6,0	22,4
Текстильне виробництво (13-15)	1,1	1,2	4,4	1,0
Вироби з деревини, паперу (16-18)	4,1	4,3	2,2	3,4
Кокс, нафтоперероблення (19)	2,7	6,8	7,9	3,4
Хімія та фармацевтика (20-21)	9,1	8,9	9,4	4,9
Гума та пластмаси (22,23)	6,1	5,5	6,1	4,8
Металургія (24,25)	11,1	15,0	13,3	15,7
Машинобудування (26-30)	42,5	36,6	42,7	6,5
Машини та обладнання (26-28)	21,3	20,6	28,4	4,2
Автотранспорт (29,30)	21,2	15,9	14,3	2,3
Меблі, ремонт машин (31-33)	4,5	1,5	1,3	2,0
Електро-, водопостачання, поводження з відходами [D-E]	9,4	10,0	6,6	25,1

Примітки:

* 2015 рік взятий для порівняння, оскільки для іноземних країн дані за цей рік у статистичній базі ОЕСР представлені повністю, за наступні роки частково.

Джерело: Дані для Німеччини, Японії, Кореї – за OECD STAN Industrial Analysis : URL: <https://stats.oecd.org/>. Дані для України – Держстат України : URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Таблиця 3. Структура товарного експорту в окремих країнах і в Україні у 2018 р., відсотків у загальному обсязі

Продуктові групи за SITC	Німеччина	Японія	Корея	Україна	
				2000 р.	2018 р.
Продукти харчування та живі тварини	4,29	0,77	0,94	5,55	24,44
Напої та тютюн	0,68	0,13	0,29	0,72	1,32
Сирі матеріали, неїстівні, крім палива	1,48	1,41	1,17	12,69	14,78
Мінеральне паливо, мастильні матеріали та супутні матеріали	2,06	1,81	7,93	5,54	1,82
Тваринні та рослинні олії, жири та віск	0,21	0,03	0,01	1,64	9,32
Хімічні речовини та супутні продукти не віднесені до інших груп	15,48	10,71	13,34	9,01	3,65
Промислові товари, класифіковані за матеріалом виготовлення	12,00	11,35	12,22	45,60	28,74
Машини та транспортне обладнання	48,15	58,67	57,46	12,32	11,21
Різні промислові вироби	11,11	7,93	6,52	4,53	4,31
Товари та вироби не віднесені до інших груп	4,31	7,17	0,10	2,40	0,40

Джерело: розраховано за даними торгівельної статистики ЮНКТАД, URL: <http://unctadstat.unctad.org/>.

Водночас, частка машин і транспортного обладнання становила у нас 11,2% і була в п'ятеро меншою ніж в Німеччині (48,2%), в 6 разів меншою ніж в Японії (58,6%) та Кореї (57,5%). Слід звернути увагу, що частки експорту та імпорту у ВВП більшості згаданих вище країн в рази менші ніж в Україні¹, їх економіки, на відміну від нашої більше орієнтовані на потреби власного внутрішнього ринку, що дозволяє їм отримувати «ефект сумарної причинності»² від свого індустріального розвитку, пов'язувати внутрішнє виробництво, систему освіти і науки із потребами внутрішнього ринку.

Цілком очевидно, що усі негативні тенденції у промисловому секторі України та в економіці загалом не виникли спонтанно, самі по собі. Вони стали прямим наслідком тієї неадекватної до реальної економічної ситуації і потреб суспільства економічної і структурної політики, яка проводилась в нашій країні в останні десятиліття, що зумовили не розвиток, а деіндустріалізацію та аграризацію національного господарства з усіма негативними і небезпечними соціально-економічними наслідками [15]. Основний згубний лейтмотив загальної економічної політики –

¹ За даними ЮНКТАД, в Україні за останніх 30 років частка експорту у ВВП зростає вдвічі, з 23,2% (1990 р.) до 47,9% ВВП (2017 р.), водночас імпорт зріс ще більше – у 2,5 рази, з 21,2 до 55,6% ВВП. Тоді як, наприклад, в Японії, Китаї і Туреччині у 2017 р. експорт складав 17,7%, 19,8% та 24,8% ВВП, а імпорт – 16,7%, 18% та 29,3% ВВП відповідно

² На «ефект сумарної причинності» від розвитку промисловості та його благодатний і системний вплив на розвиток усієї економіки і соціальної сфери уперше вказав теоретик індустріалізації Ніколас Калдор [14].

дерегуляція та лібералізація господарських відносин, повне виведення держави з економіки з її відмовою від визначення на запити суспільства та підтримки стратегічних пріоритетів розвитку країни, мінімізація соціальних гарантій та соціальної відповідальності держави перед населенням, що, як не раз відзначали провідні науковці, було нав'язано Україні ззовні у вигляді т. зв. «Вашингтонського консенсусу» [16]. Під структурною політикою у нас розумілися лише заходи інституційного характеру – роздержавлення, розвиток приватної власності, малого і середнього бізнесу, адміністративна реформа, децентралізація управління тощо.

Промислової політики, в її класичних «вертикальній» (секторальній, галузевій) та «горизонтальній» (інституційній) моделях в Україні взагалі не було. Водночас, варто наголосити, що усі без виключення згадані вище країни – як індустріальні лідери світу (Німеччина, Японія, Китай, США, Корея), країни – наші сусіди, що зазнали стрімкого індустріального піднесення (Польща, Туреччина), так і лідери за показниками інклюзивного розвитку (Норвегія), – досягли успіхів насамперед завдяки проведенню активної промислової політики, яка органічно поєднувала у собі, як «вертикальні», так і «горизонтальні» заходи [9]. В Україні ж, якщо окремі елементи «вертикальної» політики в окремі роки застосовувалися, проте не мали відчутного ефекту для промисловості, то «горизонтальні» інструменти (розвиток науки, освіти, розбудова інфраструктури усіх видів) не проявлялися жодним чином.

«Горизонтальна» політика у нас була підмінена глибокою дерегуляцією економіки. Як самоціль державою тривалий час ставиться завдання і живляються заходи щодо постійного підвищення

місця України у рейтингу ведення бізнесу. Вони пов'язані насамперед із фінансовою і трудовою лібералізацією, зняттям обмежень на виведення капіталу з країни, урізанням трудових прав найманих працівників, скороченням державних соціальних гарантій, відкриттям безперешкодного доступу капіталу до природних ресурсів, послабленням екологічних вимог. Усе це не наближає, а віддаляє економіку від параметрів інклюзивності, насамперед у частині досягнення соціальної справедливості та можливостей зростання доходів найманих працівників. Доволі показовим підтвердженням цього висновку є той факт, що Україна за останні десять років суттєво просунулася у рейтингу Світового Банку «Doing Business» (зі 152-го місця у 2012 р. до 71 місця у 2019 р.), водночас це не призвело ні до переструктурування виробництва (навіпаки поглибилась його деградація), ні до інвестиційного буму з боку вітчизняних компаній і бурхливого притоку іноземних інвестицій, ні, що головне, до суттєвого зростання доходів пересічних громадян. Водночас зовнішня трудова міграція лише посилилась, а присутність іноземних компаній на внутрішньому ринку після приєднання до СОТ і укладання угоди про асоціацію з ЄС лише збільшилася.

Перетворення у вітчизняній промисловості не створили «ефекту сумарної причинності» індустріалізації, який би пов'язав її розвиток із потребами суспільства, а навпаки вони зруйнували ту, хоча і дещо недосконалу, «сумарну причинність», що дісталась Україні у спадок від радянської системи господарювання. Шокова лібералізація господарських відносин та зовнішньоекономічної діяльності на початку 1990-х рр., неконтрольоване відкриття внутрішнього ринку для іноземних виробників створили інший ефект – наростаючий розрив між швидко зростаючими споживчими запитами суспільства та непристосованістю і відповідною неспроможністю вітчизняного виробництва їх задовольнити. Споживчі запити суспільства і держави почали задовольнятися за рахунок іноземного виробництва в обмін на вітчизняну сировину і продукцію неглибокої переробки, що поставлялися на зовнішні ринки. Це означало включення внутрішніх споживчих потреб у систему «сумарної причинності» індустріального розвитку іноземних країн. Останні активно підтримували цей процес через втягування країни у зовнішню боргову залежність, а також через прямі іноземні інвестиції, які спрямовувалися переважно у торговельну та фінансову сферу. Через створювану за рахунок іноземних інвестицій торговельну мережу активно просувалися на внутрішній ринок іноземні товари, а фінансова сфера, підтримувана іноземним

капіталом, усіляко стимулювала придбання населенням цих товарів [15, с. 59–65]. В такій системі вітчизняна наука і освіта, як елемент формування «сумарної причинності», необхідної для індустріальних перетворень, виявилися зайвими і відірваними від внутрішнього сировинного виробництва, яке їх не потребувало взагалі.

Інституційні перетворення у системі відносин власності, пов'язані із роздержавленням і приватизацією, сформували в Україні явище олігархії, яка сконцентрувала у своїх руках практично усе багатство і ресурси країни, підпорядкувала своїм інтересам державне управління і державну владу. Розвиток країни, використання її ресурсів і промислових активів, почали визначатися не потребами усього суспільства, а інтересами олігархії. Ці інтереси полягали у максимально швидкому збагаченні як за рахунок нещадної експлуатації виробничих і людських ресурсів, так і за рахунок постійного винайдення усе нових і нових джерел рентних доходів [17]. Саме ці процеси стали каталізатором колосального майнового розшарування українського суспільства, яке досі лише наростає. Інституційні перетворення, пов'язані із несправедливим перерозподілом радянської власності на користь олігархічної меншості, лише віддали суспільство від стану інклюзивності.

Фінансовізація і короткостроковість («short-termism»), що притаманні діяльності корпоративного сектору за кордоном¹, в Україні набули нових рис – прив'язкою розвитку економіки до політичних циклів, за яких олігархічні групи, що контролювали владу, намагалися максимально використати її для власного швидкого збагачення до настання наступного політичного циклу, пов'язаного формально зі зміною влади, а фактично зі зміною олігархічної групи, що її контролює, внаслідок «перемоги» у безперервних олігархічних війнах. Відповідно, будь-які завдання довгострокового розвитку країни, насамперед пов'язані із зміною і модернізацією її структури виробництва, на порядок денний не ставились.

Зважаючи на вищевикладене, а також з огляду на необхідність досягнення Україною дев'ятої Цілі сталого розвитку ООН та пріоритетів Лімської декларації ЮНІДО, державна політика розбудови вітчизняної промисловості повинна забезпечити стійку індустріалізацію, соціальну інклюзивність та справедливий розподіл благ і доходів створених у промисловості між усіма членами українського

¹ Про явище фінансовізації та короткостроковості у формуванні корпоративних стратегій компаній та їх негативних наслідків для розвитку економік країн більш детально див. [18, с. 146-149; 19].

суспільства, екологічну сталість та подолання негативних наслідків техногенного впливу промислової діяльності на людину та навколишнє природне середовище.

Виходячи з таких стратегічних орієнтирів структурна політика розбудови вітчизняного промислового комплексу має бути зорієнтована на задоволення внутрішніх потреб усього населення країни за рахунок випереджаючого розвитку диверсифікованого власного виробництва глибокої переробки. Не варто розраховувати на швидку зміну структури виробництва і експорту (з переважно сировинного на переважно високотехнологічний) завдяки перетворенню України на «нову фабрику» Європи через розміщення всередині країни складальних виробництв іноземних корпорацій та їх подальшого включення у глобальні ланцюги створення вартості. Особливих вигод від цього Україна не отримає, оскільки контроль над її виробництвом, а отже і над економічною і соціальною політикою держави, як показує Д. Родрік на прикладі країн, що розвиваються і з перехідною економікою [20], буде належати іноземним транснаціональним компаніям, що створюють ці ланцюги і керують ними.

Як засвідчив кращий світовий досвід, за своїм змістом і формою структурна політика в промисловості України має бути дуалістичною – поєднувати у собі інструментарій як «вертикальної» («секторальної»), так і «горизонтальної» («інституційної») моделей такої політики. Інструментарій «вертикальної» моделі слід використовувати для зміни структури виробництва, його технологічної модернізації і створення нового виробництва переважно на основі масштабних технологічних запозичень. Водночас, активізація підприємницької та інноваційної діяльності суб'єктів має досягатися інструментами «горизонтальної» моделі політики. За прикладом країн, які досягли найбільшого успіху у своєму індустріальному розвитку та досягненні цілей інклюзивності, держава в Україні має перетворитися на "державу розвитку", «державу-підприємця», «державу-координатора» [21, с. 111]. Саме така «державу розвитку», а не нинішня «олігархічно-рентна держава», зможе одночасно забезпечити і модернізацію виробництва в інтересах суспільства, і справедливий розподіл доходів і благ між усіма членами суспільства, що і дозволить говорити про інклюзивний і сталий індустріальний розвиток країни.

При формуванні галузевої і технологічної структури промисловості, слід виходити із перспективної, вигідної для країни, спеціалізації у глобальному, європейському та внутрішньому вимірі, урахувавши наявні ресурси, внутрішні і

зовнішні ризики та загрози, в тому числі економічного, енергетичного, військового, екологічного характерів. Україна може спеціалізуватися:

- по відношенню до глобальної економіки – як виробник і постачальник якісних продуктів харчування глибокої переробки;
- у регіональному вимірі – як головний транс'європейський міжнародний транзитер у напрямках «Захід–Схід» та «Північ–Південь», провідний лікувально-оздоровчий та науково-технологічний центр Європи;
- у внутрішньому вимірі – як ефективна держава – соціальний архітектор і менеджер для власного населення, яка гарантує йому доступне комфортне житло, високоякісне доступне медичне обслуговування, розвинену комунальну і соціальну інфраструктуру, якісну освіту, гарантоване робоче місце з достатнім рівнем оплати праці, екологічно безпечні умови життя.

Не слід сприймати ці напрями занадто спрощено: кожен з них передбачає наявність відповідного високорозвиненого матеріально-технологічного базису, який повинен бути створений вітчизняною промисловістю. Ці напрями, за відповідної державної політики їх підтримки, підштовхнуть розвиток великих міжгалузевих кластерів взаємопов'язаних, переважно високотехнологічних, промислових виробництв, що узгоджуватиметься з основними векторами формування нового технологічного укладу. Саме за цими напрями держава має вибудовувати власні, контрольовані і нею, і вітчизняними компаніями, ланцюги створення вартості в середині країни, міжгалузеві зв'язки, які створюватимуть ефект «сумарної причинності» у виробництві і споживанні, необхідний для успішної індустріалізації. На зовнішні ринки має потрапляти лише кінцева, а не проміжна продукція цих ланцюгів, водночас цілком допустимим є включення у них на проміжних ланках і зарубіжних компаній, але за умови, що вони не витіснятимуть з внутрішнього ринку вітчизняних виробників суміжних виробництв.

Цільовими орієнтирами розбудови вітчизняної промисловості та внутрішніх виробничих ланцюгів створення вартості відповідно до пропонованої спеціалізації країни та цілей інклюзивності можуть виступити такі:

- мінімізація зовнішньої вразливості та нестійкості господарської системи країни, утворених внаслідок залежності економіки, з одного боку, від імпорту енергоресурсів та цін на них, з іншого – від суттєвих коливань попиту на світових ринках на вітчизняний монопродуктовий експорт;

- технологічна модернізація вітчизняного виробництва та інфраструктури, створення і підтримка транспортних коридорів переважно за рахунок відновлення чи започаткування випуску власного устаткування, техніки і транспортних засобів інвестиційного та інфраструктурного призначення;
- суттєве розширення виробництва готової продукції для внутрішнього споживчого ринку, в тому числі виробництва складної технічної продукції, виробів медичного призначення та ліків, орієнтація на завоювання домінуючих позицій вітчизняного виробника на внутрішньому споживчому ринку;
- гарантування продовольчої безпеки країни і досягнення статусу світового виробника продовольства шляхом розширення і модернізації галузей переробки сільськогосподарської продукції, переважної орієнтації на виробництво для експорту та внутрішнього ринку готових до вживання харчових продуктів;
- забезпечення воєнної безпеки країни через модернізацію ЗСУ за рахунок відродження вітчизняного ОПК і запуску у виробництво новітніх зразків військової техніки і озброєння; утилізація застарілої техніки та боеприпасів, вирішення соціальних проблем військовослужбовців;
- забезпечення енергетичної безпеки через модернізацію та розширення мережі енергогенеруючих підприємств традиційної та альтернативної енергетики за рахунок виробництва власного енергетичного обладнання та устаткування, впровадження енергоощадних технологій виробництва.
- активне впровадження принципів рециклінгу і «зеленого» виробництва у всі галузі промисловості, орієнтація на повну переробку відходів виробництва з орієнтацією на «нульову» шкоду природному навколишньому середовищу від промислової діяльності, повну повторну переробку уживаних предметів споживання за усією їх номенклатурою, дотримання принципу «скільки виробляється – стільки ж повторно переробляється».

Структурне вдосконалення виробництва доцільно здійснювати за такою тактичною схемою:

- орієнтація, з одного боку, на конкретні сегменти внутрішнього і зовнішнього ринків, де вітчизняні товаровиробники мають або можуть дістати протягом короткого проміжку часу конкурентні переваги та забезпечити спеціалізацію країни, спираючись на внутрішні сприятливі умови і державну підтримку, з іншого – на кардинальне розширення власного виробництва до досягнення паритету або

переважання, у тих секторах внутрішнього ринку, на яких сьогодні переважає або домінує імпорт і які мають найбільші обсяги від'ємного торговельного сальдо (мінеральна та хімічна продукція, машинобудування), розвиваючи виробництво заміщуючої продукції (електроенергія з альтернативних джерел, біогаз, біоетанол і т. п.);

- вертикально-інтегровані компанії з повною або контрольною часткою державної власності, насамперед державні корпорації і державні науково-виробничі об'єднання, урахування в т.ч. необхідність подолання явища короткостроковості та високих інвестиційних ризиків, слід використати як «агентів» модернізації, «національних чемпіонів», ініціаторів та основних виконавців великих галузевих і міжгалузевих проектів у високотехнологічних секторах, що має змінити структуру виробництва й наблизити її до параметрів передових індустріально-розвинених країн світу. При цьому об'єктом державної підтримки мають виступати саме конкретні проекти із визначеною ефективністю в пріоритетних галузях, а не самі галузі як такі, безвідносно до проектної прив'язки, що є особливо важливим в умовах слабкості і нерозвиненості інституційної системи країни в Україні та існуючого неприйнятного і асоціального рівня матеріального розшарування населення, зумовлено переважно результатами попередньої приватизації;
- активне впровадження вітчизняних науково-технічних розробок та використання можливостей, які надає Угода про асоціацію з ЄС у частині науково-технічного співробітництва, зокрема, наприклад, придбання за державної фінансової підтримки передових зарубіжних технологій та розвиток виробництв перспективної продукції на ліцензійній основі; фінансова та науково-технічна підтримка розроблення та впровадження у виробництво нових видів продукції, матеріалів і технологій;
- зміна економічної та інвестиційної політики в напрямі поліпшення інвестиційної привабливості виробництв завершальних стадій технологічного

Інноваційно-технологічне забезпечення промислового комплексу має здійснюватись у відповідності із основними напрямками формування нового технологічного укладу. Його інтенсивність та ефективність значною мірою залежить від сприятливого інституційного та макроекономічного середовища й ринкової кон'юнктури, які створюють у суб'єктів відповідну мотивацію до проведення

власних досліджень та розробок. У цьому сенсі першочерговими з боку уряду мають стати такі заходи:

- формування повноцінної цілісної національної інноваційної системи, окремі елементи якої сьогодні існують, але ізольовані один від одного; розбудова і державна підтримка діяльності суб'єктів інноваційної інфраструктури – технопарків, технополісів, бізнес-інкубаторів, наукоградів, науково-технологічних центрів, фондів венчурного інвестування;
- перегляд підходів до формування структури досліджень та розробок в промисловості, їх орієнтація переважно на сферу високих технологій і створення наукомістких продуктів на стикові різних галузей знань;
- повне покриття державою витрат на проведення фундаментальних досліджень державних науково-дослідних установ та суб'єктів виробництва за пріоритетними напрямками; запровадження змішаного, – за участю бізнесу, – фінансування прикладних досліджень і розробок; надання державного фінансування на прикладні розробки на умовах державного замовлення, конкурсного відбору виконавців, та обов'язковості подальшого впровадження цих розробок; підготовка за державним замовленням менеджерів з комерціалізації наукових розробок;
- запровадження економічних механізмів стимулювання інноваційної діяльності суб'єктів та впровадження інновацій у виробництво;
- створення умов для інтеграції державних науково-дослідних установ чи їх окремих підрозділів із виробничими структурами, об'єднаних спільним ринком, з подальшим утворенням науково-виробничих комплексів та застосуванням державного замовлення на їх продукцію. Це дозволить зменшити гостроту проблеми охорони та передачі інтелектуальної власності, сертифікації інноваційної продукції, підвищити ефективність використання результатів НДДКР та наблизити дослідницьку діяльність до конкретних запитів ринку.

Державне замовлення і державне споживання, урахуваючи їх суттєвий наявний потенціал, мають стати одним із основних елементів стимулювання внутрішнього промислового виробництва. Для підвищення доступності для споживачів створеної за державним замовленням капіталомісткої продукції доцільно активніше застосовувати лізингові схеми її реалізації. Зокрема можливим є створення спеціалізованих лізингових компаній.

Формування державою відповідних ринків та ланцюгів споживання у суміжних секторах може відбутись, зокрема, для авіабудування через

розширення мережі внутрішніх регіональних і міжнародних пасажирських та вантажних авіаперевезень на літаках вітчизняного виробництва, введенням вимог до вітчизняних транспортних авіакомпаній щодо переважного застосування у авіаперевезеннях таких літаків, розбудови внутрішньої регіональної мережі авіапортів і т.п. Аналогічно це може бути застосовано до суднобудування. Ринок для вагонобудування може бути суттєво розширений проведенням кардинального технічного переоснащення локомотивного і вагонного парку залізниці, розширенням її мережі за категоричної заборони придбання для цих цілей іноземної продукції. Цей же підхід може бути застосований для медичного приладобудування та фармацевтичної промисловості, продукція яких буде використана для технічного переоснащення і забезпечення лікарськими засобами лікувально-медичних, діагностичних і оздоровчих закладів. Ринок для продукції енергетичного машинобудування може бути створений шляхом держзамовлення на машини та устаткування для модернізації діючих традиційних електрогенеруючих станцій, створення потужностей для отримання електроенергії з альтернативних джерел.

Особливе місце в реалізації стратегії модернізації виробництва має посісти зростання інвестиційної активності суб'єктів та винайдення резервів для збільшення обсягів інвестиційних ресурсів. Відповідно, інвестиційна політика має здійснюватись у таких напрямках: створення умов для відтворення та модернізації виробництва за рахунок зростання обсягів власних коштів підприємств та їх використання на інвестиційні цілі; посилення умов екологічного оподаткування; нарощення державної підтримки інвестиційних проектів через механізм ОВДП; створення податкового механізму міжгалузевого перетоку капіталу із сировинних і низько технологічних секторів у переробні високотехнологічні.

Важливу роль в інституційному забезпеченні політики розвитку має відіграти вдосконалення інституту держави як розробника «правил гри» та контролера їх виконання, як інструменту перерозподілу ресурсів країни, регулятора і власника одночасно. Конфлікт інтересів, що виникає при цьому не повинен розв'язуватись відмовою від якої-небудь з функцій, оскільки усі вони забезпечують органічну цілісність політики інклюзивного розвитку. Його розв'язання вбачається у інституційному відокремленні функцій держави як суб'єкта економічної політики і як власника. Функції регулятора слід залишити за виконавчою владою, а функції власника зосередити у спеціально створеному для цих цілей

державному суверенному фонді (фонді національного багатства), державному інвестиційному/пенсійному фонді, в управлінні і розпорядженні якого передати акції державних корпоративних структур. Створення державного суверенного фонду, акціями якого у рівній мірі мають володіти усі без виключення громадяни країни, дозволить частково розв'язати проблему справедливого розподілу благ і доходів між усіма членами суспільства.

Вдосконалення системи державного управління промисловістю має відбуватись у напрямі запровадження принципів проектного менеджменту при розробленні та проведенні промислової політики. Остання має здійснюватися з єдиного управлінського центру у вигляді спеціального центрального органу виконавчої влади. Мова йде про відродження Міністерства промислової політики або, принаймні, про створення підпорядкованого Міністерству розвитку економіки, торгівлі і сільського господарства Державного агентства з промислового розвитку. Процес розроблення і проведення промислової політики має бути нормативно врегульований задля формалізації і прозорості дій розробників і виконавців, мінімізації дії суб'єктивного фактора в управлінських рішеннях. Ухвалення окремого закону про промисловість та промислової політики, а також підзаконних актів методичного характеру, має стати законодавчим підґрунтям для формування цілісної системи правового забезпечення державної промислової політики, стратегічного планування розвитку галузі, засад і принципів організації державного управління нею. Це створить підґрунтя для формування в Україні сучасного промислового комплексу, здатного дати адекватну відповідь на існуючі ризики та виклики,

що стоять перед країною на шляху досягнення нею цілей інклюзивного розвитку.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Україна стоїть перед серйозними викликами відродження вітчизняної промисловості шляхом проведення інклюзивної та сталої індустріалізації. Остання має забезпечити зміну структури виробництва у напрямі підвищення його високотехнологічної складової, зростання продуктивності праці, переорієнтації випуску переважно на потреби внутрішнього споживчого та інвестиційного ринків, дотримання соціальної справедливості та екологічної безпечності при створенні промислової доходів та матеріальних благ. Ключова роль у цьому процесі має належати державі, яка, як свідчить успішна світова практика має перетворитися на «державу розвитку», що відобразить свою політику не лише вузькокорпоративні інтереси бізнесу, але насамперед інтереси усього населення країни. Успішність політики інклюзивної та сталої індустріалізації залежить насамперед від правильності вибору її пріоритетів та засобів реалізації. Вона має бути дуалістичною за змістом – поєднувати у собі інструментарій вертикальної та горизонтальної моделей промислової політики. Розвиток і виважений захист національного товаровиробника для забезпечення ним потреб населення країни має бути одним із головних завдань держави, при цьому використання державної власності може розглядатися ефективним засобом для відродження виробництва і створення «ефекту сумарної причинності» інклюзивної індустріалізації та досягнення соціальної справедливості. Усе це має скласти основу для формування відповідних напрямів подальших наукових досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Lima Declaration: Towards inclusive and sustainable industrial development. *15th Session of UNIDO General Conference*. Lima, Peru, 2 December 2013. URL: https://isid.unido.org/files/Lima/UNIDO_GC15_Lima_Declaration.pdf.
2. Кораблін С. Макроекономічна динаміка України: пастка сировинних ринків : монографія. Київ : Ін-т екон. та прогнозув. НАН України, 2017. 308 с.
3. Сіденко В. Р. Структурні трансформації у світовій економіці: виклики для України : аналітична доповідь. Київ : Заповіт, 2017. 182 с.
4. Залознова Ю. Економічні та соціальні проблеми розвитку промисловості : монографія. Київ : Ін-т екон. пром-сті НАН України, 2017. 288 с.
5. Вишневецький В. П. Національна модель неоіндустріального розвитку України : монографія. Київ : Ін-т екон. пром-сті НАН України, 2016. 518 с.
6. Хаустова В. Є. Промислова політика в Україні: формування та прогнозування : монографія. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2015. 384 с.
7. Кизим М. О., Хаустова В. Є., Крамарев Г. В. Обґрунтування перспективних напрямів розвитку обробної промисловості України. *Проблеми економіки*. 2019. № 1 (39), С. 28-45. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2019-1-28-45>.
8. Gryshova I., Kyzym M., Khaustova, V., Korneev, V., Kramarev, H. Assessment of the Industrial Structure and its Influence on Sustainable Economic Development and Quality of Life of the Population of Different World Countries. *Sustainability*. 2020. № 12(2072). URL: <https://www.mdpi.com/2071-1050/12/5/2072>. DOI: <https://doi.org/10.3390/su12052072>.

9. Саліхова О. Б. Ренесанс державної інтервенції у промисловий розвиток: останні світові тенденції та уроки для України. *Економіка України*. 2015. № 9. С. 19–38.
10. Іщук С. О. Промисловість регіонів України: тенденції і проблеми розвитку. *Регіональна економіка*. 2018. № 1. С. 17–29.
11. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30 вересня 2019 р. №722/2019. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>.
12. Цели в области устойчивого развития. URL: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/ru/sustainable-development-goals/>.
13. Детермінанти сталого розвитку економіки : монографія / Під ред. В. В. Храпкіної, В. А. Устименка. Київ : Інтерсервіс, 2019. 261 с.
14. Kaldor N. A model of economic growth. *The Economic Journal*. 1957. № 67(268). P. 591–624.
15. Кіндзерський Ю. Деіндустріалізація та її детермінанти у світі та в Україні. *Економіка України*. 2017. № 11. С. 48–72.
16. Кораблін С. Країна застиглих реформ. До 30-річчя Вашингтонського консенсусу. *Дзеркало тижня*. 2018. 8–14 вересня. № 33. URL: https://dt.ua/macrolevel/krayina-zastiglih-reform-287791_.html.
17. Кіндзерський Ю. Інституційна пастка олігархізму і проблеми її подолання. *Економіка України*. 2016. № 12. С. 22–46.
18. Доклад о торговле и развитии, 2016 год. Структурная трансформация в интересах всеохватного и устойчивого роста. ЮНКТАД. Нью-Йорк, Женева. 2016. 215 с.
19. Weizsäcker E., Wijkman A. Come On! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet. A Report to the Club of Rome. New York : Springer, 2018. 220 p.
20. Rodrik D. New Technologies, Global Value Chains, and Developing Economies. *NBER Working Paper*. 2018. № 25164. 30 p. URL: <http://www.nber.org/papers/w25164>.
21. Пашко П. В., Лазебник Л. Л. Підприємництво в епоху глобальних трансформацій: виклики та перспективи розвитку : монографія. Ірпінь: Ун-т держ. фіскал. служби України, 2019. 476 с.

REFERENCES

1. UNIDO (2013). Lima Declaration: Towards inclusive and sustainable industrial development. *15th Session of UNIDO General Conference*. Lima, Peru, 2 December. Retrieved from: https://isid.unido.org/files/Lima/UNIDO_GC15_Lima_Declaration.pdf.
2. Korablin, S. (2017). *Makroekonomichna dynamika Ukrainy: pastka syrovyynykh ryunkiv*. Kyiv: Institute of the Economy and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].
3. Sidenko, V. R. (ed.) (2017). *Strukturni transformatsii u svitovii ekonomitsi: vyklyky dlia Ukrainy*. Kyiv: Zapovit [in Ukrainian].
4. Zaloznova, Yu. (2017). *Ekonomichni ta sotsialni problemy rozvytku promyslovosti*. Kyiv: Institute of Industrial Economics of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].
5. Vyshnevskiy, V. P. (ed.) (2016). *Natsionalna model neindustriialnoho rozvytku Ukrainy*. Kyiv: Institute of Industrial Economics of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].
6. Khaustova, V. Ye. (2015). *Promyslova polityka v Ukraini: formuvannia ta prohnozuvannia*. Kharkiv: VD «INzhEK» [in Ukrainian].
7. Kyzym, M. O., Khaustova, V. Ye., and Kramarev, H. V. (2019). Justification of Promising Areas for the Development of the Manufacturing Industry in Ukraine. *The Problems of Economy*. 1 : 28–45. DOI: 10.32983/2222-0712-2019-1-28-45. [in Ukrainian]
8. Gryshova, I.; Kyzym, M.; Khaustova, V.; Korneev, V.; Kramarev, H. Assessment of the Industrial Structure and its Influence on Sustainable Economic Development and Quality of Life of the Population of Different World Countries. *Sustainability* 2020, 12, 2072. Retrieved from: <https://www.mdpi.com/2071-1050/12/5/2072>. DOI: 10.3390/su12052072.
9. Salikhova, O. B. (2015). Renesans derzhavnoi intervetsii u promyslovyy rozvytok: ostanni svitovi tendentsii ta uroky dlia Ukrainy. *Ekonomika Ukrainy*. 9 : 19–38.
10. Ishchuk, S. O. (2018). Promyslovist rehioniv Ukrainy: tendentsii i problemy rozvytku. *Rehionalna ekonomika*. 1 : 17–29 [in Ukrainian].
11. Ukaz Prezydenta Ukrainy. (2019). Pro Tsili staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku, 722/2019 [in Ukrainian].
12. *The Sustainable Development Goals*. Retrieved from: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>
13. Khrapkina, V. V. (ed.), Ustymenko, V. A. (ed.) (2019). *Determinanty staloho rozvytku ekonomiky*. Kyiv: Interservis [in Ukrainian].
14. Kaldor, N. (1957). A model of economic growth. *The Economic Journal*. 67(268) : 591–624.
15. Kindzerskyi, Yu. (2017). Deindustrializatsiia ta yii determinanty u sviti ta v Ukraini. *Ekonomika Ukrainy*. 11 : 48–72 [in Ukrainian].
16. Korablin, S. (2018). Kraina zastyhlykh reform. Do 30-richchia Vashynhtonskoho konsensusu. *Dzerkalo tyzhnia*. September 8–14. 33. Retrieved from: https://dt.ua/macrolevel/krayina-zastiglih-reform-287791_.html [in Ukrainian].
17. Kindzers'kyi, Yu. (2016). Instytutsiina pastka oliharkhizmu i problemy yii podolannia. *Ekonomika Ukrainy*. 12 : 22–46 [in Ukrainian].
18. UNCTAD (2016). The Trade and Development Report, 2016: Structural transformation for inclusive and sustained growth. New York and Geneva.
19. Weizsäcker, E., Wijkman, A. (2018). Come On! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet. A Report to the Club of Rome. New York: Springer.

20. Rodrik, D. (2018). New Technologies, Global Value Chains, and Developing Economies. *NBER Working Paper*. 25164. Retrieved from: <http://www.nber.org/papers/w25164>.
21. Pashko, P. V. (ed.), Lazebnyk L. L. (ed.) (2019). *Pidpriemnytstvo v epokhu hlobalnykh transformatsii: vyklyky ta perspektyvy rozvytku*. Irpin: National University of the State Fiscal Service of Ukraine [in Ukrainian].